

VARSINAIS-SUOMEN ALUEKEHITYKSEN TILANNE- JA KEHITYSKUVA

Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi

1. Väestökehitys

Varsinais-Suomen asukasluku oli marraskuun 2023 lopussa 490 494, mikä on 4 896 asukasta enemmän kuin vuotta aiemmin. Varsinais-Suomen väestönkasvu on ennätysellisen nopeaa, eikä maakunnan asukasluku ole kasvanut yhtä nopeasti ainakaan 50 vuoteen. Nykyisellä kasvuvauhdilla Varsinais-Suomen asukasluku ylittää puolen miljoonan rajan jo vuonna 2026, sillä toteutunut kasvuvauhti on ollut huomattavasti väestöennusteita nopeampaa.

Varsinais-Suomen väestönkasvu syntyy lähes yksinomaan Turun seudulla, joka kasvoi vuoden 2023 loppupuolella yli 5 000 asukkaan vuosivauhdilla. Maakunnan väestönkasvu onkin hyvin vahvasti keskittynyttä, sillä yksinomaan Turun kaupunki kasvaa vuodessa lähes 4 000 uudella asukkaalla, ja muutkin nopeimmin kasvaneet kunnat sijaitsevat Turun ydinkaupunkialueella. Myös Turun ydinkaupunkialueen väestökehityksessä on tapahtunut hienoista keskittymistä, sillä väestönkasvu on nopeutunut Raisiossa ja Kaarinassa, kun Liedon ja Naantalien kasvu on hieman hidastunut.

Merkittävä käänne maakunnan väestökehityksessä on tapahtunut Salon seudulla, jonka asukasluku nousi syksyn 2023 aikana kasvuun ensimmäisen kerran sitten 2010-luvun alun. Väestön väheneminen on hidastunut selvästi myös muissa seutukunnissa, ja seutukuntakeskuksista Salon lisäksi myös Loimaan väestönmuutos oli aavistuksen plussalla, vaikka koko seutukunnan asukasluku oli yhä hieman laskussa. Eniten väestö väheni Uudessakaupungissa, jonka asukasluvun kehitys on merkittävältä osalta riippuvainen Valmet Automotiven työllisyystilanteesta tapahtuvista heilahteluista.

Varsinais-Suomen väestönkasvun nopeutuminen on seurausta ennätysiä rikkovasta maahanmuutosta. Maakunnan ulkomailta saama muuttovoitto on noussut vuositasolla jo lähes 6 000 henkilöön. Maan sisäisen muuttoliikkeen tuoma muuttovoitto on tasoittunut pienen koronapiikin jälkeen noin 1 000 henkilön tasolle. Myös luonnollisen väestönmuutoksen aiheuttama väestön väheneminen näyttää tasoittuneen vajaan 2 000 henkilön tuntumaan. Alueittain tarkasteltuna maahanmuuton tuoma väestönlisäys kohdistuu ennen kaikkea Turun seudulle. Kuitenkin myös Salon seudun, Vakka-Suomen ja Loimaan seudun saama muuttovoitto ulkomailta on lähtenyt nopeaan kasvuun, mikä selittää seutukuntien viimeaikaista myönteistä väestökehitystä.

Maahanmuuton nopea kasvu on nimenomaan seurausta ulkomailta maakuntaan muuttaneiden määrän lisääntymisestä. Varsinais-Suomesta ulkomaille muuttaneiden määrä on jopa hienoisessa laskussa samalla, kun maahanmuuttajien määrä on noussut vuositasolla yli 6 500 henkilöön. Muuttovirrat Varsinais-Suomen ja muiden maakuntien välillä ovat vähentyneet jonkin verran koronavuosista, mutta maakuntaan muuttaneita on tasaisesti enemmän kuin pois muuttaneita. Syntyneiden määrän lasku on jatkunut, mutta myös kuolleisuus on vähentynyt, minkä seurauksena luonnollisen väestönmuutoksen lasku on pysähtynyt.

Huomionarvoista Varsinais-Suomen väestönkasvussa on sen kehitys ikäryhmittäin. Pitkään jatkunut työikäisten määrän lasku kääntyi kasvuun vuonna 2022, ja vuoden 2023 tammi-marraskuun aikana 20–64-vuotiaiden ikäryhmä on kasvanut jo 3 000 henkilöllä, kun vuonna 2012 työikäisten määrä väheni lähes 1 500 henkilöllä. Eläkeikäisten määrän kasvu on hidastunut Varsinais-Suomessa 2010-luvun alusta saakka, mutta merkillepantavaa on alle 20-vuotiaiden määrän kääntyminen kasvuun ensimmäisen kerran yli kymmeneen vuoteen alhaisesta syntyvyydestä huolimatta. Näyttää siis vahvasti siltä, että nopeasti lisääntynyt maahanmuutto on kasvattanut toiveiden mukaisesti nimenomaan työikäisten ja lasten määrää maakunnassa.

2. Ympäristön kestävä kehitys

2.1 Varsinais-Suomen ilmastotiekartta 2030

(<https://ymparistonyt.fi/teemat/hiilineutraalilounaissuomi/varsinais-suomen-ilmastotiekartta-2030>)

Varsinais-Suomen ilmastotiekartta 2030 koostuu keskeisille CO₂-päästöjä aiheuttaville sektoreille yhteistyössä asetetuista tavoitteista ja toimenpiteistä. Varsinais-Suomen tavoitteena on olla hiilineutraali vuonna 2035. Tiekartta kannustaa kaikkia toimijoita tunnistamaan roolinsa, mahdollisuutensa ja vastuunsa ilmastotavoitteiden saavuttamisessa. Alue- ja kuntatason ratkaisulla voidaan vaikuttaa moniin päästölähteisiin.

Tiekartta sisältää tavoitteet ja toimenpiteet alue- ja yhdyskuntarakenteen, energian, liikenteen, maatalouden, rakentamisen ja maankäytön sektoreille.

Ilmastotiekartassa esitettyjen toimenpiteiden toteuttaminen vie askelittain kohti hiilineutraalia maakuntaa. Toimenpiteistä osa on toteutettavissa nopeastikin, toiset ottavat enemmän aikaa. Mikään yksittäinen sektori, saati toimenpide, ei yksinään riitä hiilineutraaliuden saavuttamiseksi. Tarkoitus on, että maakunnan lukuisat toimijat yhteistyössä ja kukin osaltaan muuttavat tiekarttaan kirjatut tavoitteet käytännön teoiksi. Tiekartta on osa maakunnan kehittämisen suunnitteluketjuja. Tavoitteita toteutetaan myös useiden muiden ohjelmien ja suunnitelmien kautta.

2.2 Viherrakenneselvitys

(<https://storymaps.arcgis.com/stories/d1cbc8b6d844410b803722ae32309aca>)

Varsinais-Suomen viherrakenne 2023 – Lähtökohdat, nykytiedot ja tavoitteet -selvitys koostuu neljästä toisiinsa liittyvästä osakokonaisuudesta:

- Luonnon monimuotoisuus – nykytiedot sekä uhanalaisten, luontotyyppien suojelu ja ennallistaminen
- Varsinais-Suomen alueen kuntien viherrakenteen hoidon, kehittämisen ja ylläpidon nykytila-analyysi
- Mietintö biotaloudesta sekä
- Virkistys ja taajamien viherrakenne

Varsinais-Suomen maakuntastrategian mukaan maakunnan kehittäminen tapahtuu luonnon kanssa sopusoinnussa. Yksi tähän tavoitteeseen liittyvä toimenpide on riittävän kattavan suojelu- ja viherrakenneverkoston perustaminen. Varsinais-Suomen liitto on selvittänyt maakunnallisen viherrakenteen lähtökohdia, nykytietoja ja siihen kytkeytyviä tavoitteita vuosina 2022–2023.

Luonnon monimuotoisuus -selvityksen perusteella Varsinais-Suomen maa-alueista 3,8 % on tiukasti suojeltu ja 5,6 % kuuluu tiukan ja rajoitetun käytön piiriin. Uhanalaisten luontotyyppien varmistettuja esiintymiä on tiedossa 5 817 ha (0,5 % maakunnan maa-alasta) suojelun ja rajoitetun käytön ulkopuolella, mutta luku sisältää vain tunnetut jalopuulehdot, perinnebiotoopit, suot, kalkkikalliot ja hiekka- ja hietarannat. Todellisuudessa uhanalaisia luontotyyppisiä on maakunnassa selvästi enemmän, sillä tunnetuista luvuista puuttuvat esimerkiksi suuren pinta-alan kangasmetsät. Varsinais-Suomen tulisi painottaa erityisesti maakunnan vastuuluontotyyppien suojelua ja ennallistamista, kuten perinnebiotooppeja, lehtoja ja savimaiden vesistöjä. Äärimmäisen uhanalaisista luontotyypeistä Varsinais-Suomessa tavataan perinnebiotooppeja, savimaiden virtavesiä sekä korpia ja lettoja. Hyvin todennäköisesti maakunnassa on myös kangasmetsien uhanalaisia luontotyyppisiä.

Maakunnan vastuuluontotyyppisiin määriteltiin lehdot (jalopuulehdot), jalopuumetsät, perinnebiotoopit (kedot, kalliokedot, nummet, tuoreet niityt, merenrantaniityt), kalkkikalliot, suomyrtiluhdat, tervaleppäluhdot, savimaiden virtavedet sekä runsasravinteiset lammet. Maakunnan arvokkaina ominaisuuksina nousivat esiin rannikko- ja saaristoalueen erityispiirteet, kuten erilaiset jatkumot soiden ja vesistöjen luontotyypeissä, mutta myös metsät sekä jokikäytävät.

Maakunnassa tulisi saada tiedossa olevat perinnebiotoopit jatkuvan hoidon piiriin, ja niiden suojelua tulisi lisätä. Lisäksi kalkkikalliot, korvet sekä letot olisi saatava laajemmin suojeltua. Myös lehdolla, tulvametsillä sekä harjumetsien valorinteilla on paljon lisäsuojelupotentiaalia. Vesistöjen osalta rantavyöhykkeiden suojelu ja valuma-aluekokonaisuuksien huomioiminen ovat tärkeitä toimenpiteitä. Erityisesti kangasmetsien metsätalousintensiiteettiä tulisi vähentää ja metsien

suojeluastetta lisätä. Ennallistamisen kannalta ensisijaisia kohteita ovat erityisesti savimaiden virtavedet, lehdot, letot, korvet, tulva- ja rantametsät sekä lähteet ja lähdevaikutteiset purot, joissa on erityisesti suojeltavaa lajistoa.

Varsinais-Suomen alueen kuntien viherrakenteen hoidon, kehittämisen ja ylläpidon nykytila-analyysi kokoaa yhteen kuntien toimintamallit, hyvät käytänteet, haasteet sekä eroavaisuudet alueen toiminnoissa. Viherrakennesuunnittelun mittakaava, tarpeet ja lähtökohdat ovat kaupunkiseudun ydinalueella, MAL-alueella ja maakunnan maaseutumaisemilla alueilla hyvin erilaisia. Aluesuunnittelussa viherrakenteen merkitys on kasvamassa, joten myös Varsinais-Suomessa on tarve suunnitella ja ohjata sitä kokonaisuutena ja yhteistyössä monien tahojen kanssa.

Mietintö biotaloudesta Varsinais-Suomessa on tehty osaksi Varsinais-Suomen viherrakennekokonaisuutta. Biotalousnäkökulmana on teeman kokonaisvaltainen kehittäminen ohjelmatoiden mm. maakuntastrategian ja sitä toteuttavissa ohjelmien kautta sekä tilannetietojen ja toimintaympäristön tulkitseminen ja soveltaminen osana maakunnan kokonaisvaltaista suunnittelua niin aluekehityksessä, edunvalvonnassa kuin maankäytön suunnittelussakin.

Taajamien viherrakenne ja virkistys on omana osanaan viherrakenteen tarinakartassa (linkki otsikon 2.2 alussa). Taajamissa viherrakenne saa jossain määrin erilaisia merkityksiä kuin niiden ulkopuolisilla alueilla: ihmisvaikutus on voimakkainta, ja muut maankäyttöpaineet kilpailevat samasta tilasta viherrakenteen kanssa. Myös viherrakenteen tuottamien ekosysteemipalveluiden merkitys korostuu taajaan rakennetuilla alueilla, joilla asuu paljon niistä hyötyviä ihmisiä.

2.3. Saaristomeri

Saaristomeri on Itämeren huonokuntoisimpia merialueita ja sen valuma-alue on Itämeren suojelukomission pahimpien kuormittajien listalla. Rehevöityminen näkyy vedenalaisluonnon monimuotoisuuden heikkenemisenä. Ulkoisen kuormituksen aiheuttama ravinnepitoisuuden nousu ja sisäinen ravinnekierto heikentävät vedenalaisia luontotyyppisiä. Rehevöitymistä pyritään vähentämään maataloutteen kohdistuvilla kehittämishankkeilla, kuten Kipsi-hankkeella, ja edistämällä biokaasutuotantoa ja ravinnekierrätystä.

Varsinais-Suomen ELY-keskus, Varsinais-Suomen liitto ja Valonia ovat aloittaneet yhteistyön Saaristomeriohjelman toimeenpanemiseksi. Tavoitteena on Saaristomerien hyvän tilan saavuttaminen. Varsinais-Suomen ELY-keskus sai Ympäristöministeriöltä rahoitusta Saaristomeriohjelman toimeenpanoon vuosille 2023–2025. Toiminnalla edistetään monipuolisesti vesienhoidon toimeenpanoa ja yhteistyötä muun muassa toteuttamalla maatalouden vesienhoidon tiekartan toimenpiteitä, vahvistamalla hanketoimintaa ja lisäämällä viestintää.

2.4. Muu luonnonsuojelu ja -hoito

HELMI-elinympäristöohjelman avulla suojellaan ja ennallistetaan soita, kunnostetaan lintuvesiä ja kosteikkoja, hoidetaan perinnebiotooppeja, metsäisiä elinympäristöjä sekä ranta- ja vesiluontoa. Hoitotoimien lisäksi tehostetaan luonnonsuojelua Varsinais-Suomessa, mm. vapaaehtoisuuteen perustuvan ja vuoteen 2025 jatkuvan METSO-ohjelman kautta sekä saattamalla loppuun vanhojen suojeluohjelmien ja Natura 2000 -suojelualueverkoston toteutus. Helmi-ohjelman tavoitteena on jatkaa vuoteen 2030 saakka.

3. Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä liikenne- ja viestintäyhteydet

Varsinais-Suomen maakuntastrategian aluerakenteen visio havainnollistaa merialuesuunnitelman, maakuntakaavoituksen ja liikennejärjestelmätöyden tavoitteita. Varsinais-Suomen maakunta on osa kestävä ja kasvavaa Etelä-Suomea. Varsinais-Suomen ja Turun kaupunkiseudun rooli Suomen aluerakenteessa korostuu erityisesti porttina Skandinaviaan ja läntiseen Eurooppaan, hyvien meri- ja lentoliikenneyhteyksien solmupisteinä. Maakunta kytkeytyy Suomen aluerakenteeseen pääkaupunkiseudun, sisämaan ja rannikon suuntaisten pääyhteyksikäytäviensä kautta maanteitse ja rautateitse. Varsinais-Suomen erityispiirteitä ovat monipuolinen elinkeinorakenne, vahva koulutustarjonta sekä laaja saaristo ja sen vapaa-ajan asukkaat ja kasvava matkailu. Toimiva infrastruktuuri, kestävä yhdyskuntarakenne

ja älykäs liikennejärjestelmä on yhtenäisen asunto- ja työmarkkina-alueen perusta, joka turvaa elinkeinoelämän kilpailukyvyn ja mahdollistaa sujuvan ja kestäväen monipaikkaisen arjen monikeskuksisessa rakenteessa.

Työssäkäyntialueet ovat kasvaneet. Varsinais-Suomen 206 000 työpaikasta kolme neljäsosaa sijaitsi Turun seudulla vuonna 2022. Turku ja Turun seutu on koko maakunnalle keskeinen pendelöinnin kohde: jokaiselta seudulta vähintään kymmenesosa työllisistä työskenteli Turun seudulla. Pendelöivien osuus on kasvanut kaikilla alueen seuduilla, eikä koronapandemia muuttanut kuntarajojen ylittävän työssäkäynnin rakennetta merkittävästi Varsinais-Suomessa. Turku ja Turun seutu on keskeinen pendelöinnin kohde kaikilla Varsinais-Suomen seudulla. Turun ja Salon seudut ovat selkeästi linkittyneet yhdeksi työmarkkinavyöhykkeeksi nopeiden tie-, juna- ja linja-autoyhteyksien tukemana. Tavoitteena on myös Vakka-Suomen ja Loimaan seudun kytkeminen paremmin osaksi koko maakunnan laajuista, kestävästi toimivaa asunto- ja työmarkkina-aluetta. Alue- ja yhdyskuntarakenteen muutoksia seurataan muun muassa suunnittelufoorumeilla ja Lounaistiedossa.

Elinkeinoelämän rakennemuutos on vaikuttanut viime vuosina Varsinais-Suomessa kansallista keskiarvoa nopeampaan henkilö- ja rekkaliikenteen määrien kasvuun varsinkin Turun seudulla sekä E18-tiellä (Turun kehätie ja valtatie 1). Tieliikenteen merkittävä kasvu ja toimivuuden turvaaminen etenkin TEN-T-ydinverkkoon kuuluvalla E18-väylällä edellyttää Turun kehätielle (kt 40) suunniteltujen parantamishankkeiden toteuttamista pikaisella aikataululla. Toisaalta henkilöautomäärien kasvun pysäyttäminen sekä kansalliset päästötavoitteet vaativat aktiivista toimintaa raideliikenteen (ml. Länsirata / Tunnin juna), joukkoliikenteen, kävelyn, pyöräilyn, uudenlaisten liikkumisen palvelujen sekä maankäytön ja liikenteen yhteissuunnittelun kehittämiseksi maakunnassa.

Raideliikenteen rahtiliikenne sekä joukkoliikenteen käyttäjämäärät eivät kaikilta osin ole kasvaneet samassa suhteessa tieliikenteen kanssa. Turku–Tampere-välin matkustajamäärät ovat jo ylittäneet pandemiaa edeltäneen tason, mutta Turku–Kupittaa-ratatyöt ovat hidastaneet Turku–Helsinki-välin kasvua. Alueellisen junaliikenteen paluuseen kohdistuu suuria odotuksia, mutta käynnissä oleva Länsiradan (Tunnin junan) ratasuunnittelu, rahoitusta odottavat Uudenkaupungin ja Naantalın ratojen peruskorjaukset sekä vielä ohjelmoimattomat, uudelleen käyttöön otettavien asemapaikkojen muutostyöt rajoittavat tarvittavien ensiaskeleiden ottamista. Suurin este alueellisen junaliikenteen käynnistämiseksi on kuitenkin se, ettei Varsinais-Suomessa ole tarvittavaa toimivaltaista joukkoliikenneviranomaista, jolla olisi mandaatti myös junaliikenteen järjestämiseen.

Varsinais-Suomen laivaliikenteen liikennemäärissä ei ole viime vuosina tapahtunut merkittäviä muutoksia, mutta Turun ja Naantalın satamista liikennöivät uudet alukset tuovat muutoksia satamien keskinäiseen rooliin ja niiden kautta kulkevan raskaan liikenteen määriin. Venäjän hyökkäyssodan myötä muuttuneessa geopoliittisessa tilanteessa alueella nähdään erityisen tärkeänä huolehtia elinkeinoelämälle kriittisistä ja maan huoltovarmuuden edellyttämistä satamayhteyksistä maakunnan, muun Suomen ja Euroopan välillä. Lentoliikenteen määrät ovat vaihdelleet paljon riippuen lentoyhteyksien tarjonnan vaihteluista. Turun lentoaseman ympärivuorokautinen aukiolo tulee varmistaa raja- ja merivartioston toimintojen turvaamiseksi.

Pandemian aikana etätyöskentely lisääntyi huomattavasti. Tuoreen henkilöliikennetutkimus HLT 2021 kuitenkin osoittaa, että edelleen yli puolet työllisistä ei tee lainkaan etätöitä. Työnteon monipaikkaisuuden ja vapaa-ajan asutuksen lisääntymisen myötä liikennemäärät saaristoteillä, maantielautoilla ja yhteysaluksilla ovat ajan mittaan kasvaneet. Ruuhka-aikojen lisäkapasiteettitarve, saaristoliikenteen kasvavat kustannukset ja käytettävissä olevan rahoituksen niukkeneminen ovat vaikeasti ratkaistava yhtälö, joka vaatii uudenlaisia ratkaisumalleja ja ajattelutapoja. Vakituisen ja vapaa-ajan asutuksen ohella myös saariston matkailuelinkeino on vahvasti riippuvainen lautta- ja yhteysalusliikenteen tarjoamien yhteyksien palvelutasosta.

Asuntorakentaminen keskittyy selvästi Turkuun ja Turun seudun ydinalueelle. Asumisen painopisteiden vahvistaminen jo rakentuneilla taajama-alueilla ja Turun kaupunkiseudun kestäville liikkumisvyöhykkeillä on suunnittelussa lähtökohtana. Palveluiden saavutettavuudesta huolehtimalla ja kestäviä liikkumismuotoja tukemalla varmistetaan myös hitaammin kasvavien alueiden ja maaseudun elinvoimaisuudesta. Kestäväen alue- ja yhdyskuntarakenteen vahvistaminen edellyttää ilmastotiekartan mukaista, rajat ylittävää suunnitteluyhteistyötä ja jatkuvaa vuoropuhelua, jota käydään mm. suunnittelufoorumeilla ja tuetaan myös MAL-sopimuksella, jossa ovat mukana 13 Turun toiminnallisen kaupunkiseudun kuntaa. Paraikaa on käynnissä neljäs MAL-sopimuksen (2024–2027) valmistelukierros.

Energiajärjestelmät muuttuvat sekä tuotantomuotojen, siirtoyhteyksien, varastoimisen että älykkään kulutuksenkin kannoilta. Vihreä siirtymä vauhdittaa fossiilittoman energiantuotannon kasvua myös Varsinais-Suomessa. Merituulivoiman yhteensovittaminen muiden merellisten toimialojen kanssa, erityisesti merenkulun ja merellisen ruoantuotannon kanssa tulee olemaan käynnissä olevan merialuesuunnittelun toisen kierroksen suurin haaste. Merellisten tuotantoalueiden lisäksi tarvitaan runsaasti uusia siirtoyhteyksiä niin meri- kuin maa-alueillakin.

Varsinais-Suomi ei edelleenkään ole täysin katettu laajakaistan saatavuuden osalta, vaan katvealueita on sekä saaristossa että muualla maaseudulla. Valtion tavoitteen mukaan koko maan olisi tullut olla laajakaistan saatavuuden piirissä jo vuoteen 2015 mennessä. Edellisessä LVM:n rahoittamassa laajakaistatuen haussa saatiin Varsinais-Suomen osalta laajennettua Sauvon kunnan alueen verkkoa. Matkapuhelinyhteydet eivät ole täysin häiriöttömät varsinkaan ulompana saaristossa. Suurten matkustaja-alusten sivuuttaessa ulkosaaristoa saattaa matkapuhelinverkko kuormittua niin, etteivät esim. hätäpuhelutkaan pääse läpi. Tämä muodostaa selvän turvallisuusriskin ulkosaariston väestölle.

4. Elinkeinot ja TKI-toiminta

Maakunnan teollisuus on varsin onnistuneesti siirtänyt viennin painopistettä länteen Suomen vahvistuneen länsisuuntauksen myötä. Tällä voi olettaa olevan myönteisiä vaikutuksia alueen osaamispääomaan, innovaatiokyvykkyyteen ja yritysten kilpailukykyyn. Lyhyellä aikavälillä Varsinais-Suomen näkymät ovat eri ennusteiden ja barometrien valossa yrityksissä ja taloudessa negatiivissävytteiset ja kevään 2023 tapaan hieman epäselvät. Yleisesti ottaen osalla yrityksistä on erittäin hyvä tilanne, esimerkkeinä mainittakoon teknologiateollisuutta edustava Pemamek ja kaivosteollisuuden innovatiivinen uudistaja Sandvik. Kärkiyrityksistä Valmet Automotiven tilannetta haastaa tuotannon syklistyys mutta oma akkutuotanto on tuonut tärkeää tuotannon jatkuvuutta. Laivanrakennusalan tulevaisuudennäkymiä pidetään myönteisenä ja tulevaisuuden uskoa lisää telakan asiakasyritysten markkinoilla näkemä kasvu sekä mm. kehitteillä oleva ilmastoneutraali risteilijäkonsepti.

Turun rakentamisen laskusuhdanne ja tästä seurauksena heikentyvä työllisyystilanne toteutuvat viipeellä muihin isoihin kaupunkeihin verrattuna. Korjausrakentaminen ja julkiset hankkeet eivät täysin ehdi korvaamaan uudistuotannon ongelmia. Myönteistä on, että alueella on valmisteilla useita rakentamiseen liittyviä julkisia ja yksityisiä hankkeita. Maakunnalla nähdään lisäksi olevan hyvät mahdollisuudet tulla vihreän siirtymän teknologiaosaamisen merkittäväksi toimijaksi isoimpien hankkeiden toteutuessa.

Lääkealan tilanne on Turussa hyvä nojaten laajaan yritysrppääseen. Uusien biolääketieteen yritysten syntyminen nähdään kuitenkin tällä hetkellä haastavana markkinoilta puuttuvan riittävän kotimaisen pääomarahoituksen takia. Turkuun perustetun lääkekehityskeskusten toiminta saataneen käyntiin alkuvuonna. Teknologiaosaamisen näkökulmasta on myös syytä todeta, että Turun korkeakoulut yhteistyössä Turun kaupungin kanssa ovat perustaneet tekoälykeskuksen, jonka tavoitteena on nostaa alueen osaamista tekoälyn kehittämisessä ja soveltamisessa.

Maakunnan korkeakoulujen ja yritysten T&K-volyymit ovat edelleen suhteellisesti pienemmät kuin esimerkiksi Pirkanmaalla tai Pohjois-Pohjanmaalla, mikä heikentää kestävästä pitkäjänteisen kasvun mahdollisuuksia. Alueen teollisuuden kykyä ja mahdollisuuksia TKI-investointeihin tulee parantaa ennen kaikkea yritysten ja korkeakoulujen yhteistyön ja yhteishankkeiden kautta. Ensiarvoisen tärkeitä ovat myös yritysten ja korkeakoulujen monikäyttöiset TKI-alustat, joiden kautta yritysten olisi helpompi päästä tekemään TKI-työtä. Lisäksi mm. tohtorikoulutuspiilotit ja korkeakoulujen tutkimusryhmien- ja hankkeiden toiminta ovat tässä suhteessa tärkeitä. Maakunnallisen edunvalvonnan kärjessä ovat mm. kansallisen TKI-rahoituksen (OKM/TEM) kasvattaminen alueella ja TKI-infrastruktuurien rakentaminen maakuntaan.

TKI-toiminnan kehittämiseksi on maakunnassa käynnissä maakunnallisen TKI-tiekartan laatiminen vuosille 2024–2029 ja se valmistuu vuoden 2024 alussa. TKI-tiekarttatyön tavoitteena on yleisesti kirkastaa maakunnan profiloituminen TKI-toiminnan kentässä, osoittaa TKI-rahoituksen painopisteet ja tulevaisuuden tutkimusaiheet sekä määrittää keskeiset olemassa olevat ja potentiaaliset TKI-alustat. Tiekartan kolme keskeistä teemaa ovat vihreä siirtymä, digitalisaatio sekä

terveys ja hyvinvointi. Teemat linkittyvät Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategiaan, jonka painopisteiksi on määritelty sininen talous ja uudistuva teollisuus, innovatiiviset ruokaketjut sekä lääke- ja terveysteknologia.

5. Työvoiman saatavuus, osaaminen ja sivistys

Työvoiman kysyntä on vähentynyt vuosien 2022–2023 ennätyksellisestä tasosta merkittävästi. Eniten kysyntä on supistunut kaupan alalla, hallinnon töissä, majoitus- ja ravitsemisalalla, rakentamisessa sekä siivousalalla. Parhaiten toimialoista työvoiman kysynnän ovat säilyttäneet palveluala, sosiaali- ja terveysala sekä metalliteollisuus, joissa kysyntä on toistaiseksi tippunut vain hieman. Kokonaisuudessaan työvoiman kysyntä julkisen työnvälityksen kautta on pudonnut viime vuodesta 28 prosenttia. Tämä on aiheuttanut sen, että työvoiman kohtaantotilanne on parantunut mm. työvoimareservin lisääntyessä. Ensi sijassa työnantajat pyrkivät kuitenkin lomauttamaan työvoimaansa tiedostaen pitkäaikaisen työvoimapulan. Selkeää työvoimapulaa on havaittavissa enää sosiaali- ja terveysalalla sekä joissain muiden toimialojen yksittäisissä ammateissa.

Myös pitkäaikaistyöttömyyttä on saatu putoamaan kohtuullisen tasaisesti. Työttömyys on lisääntynyt Varsinais-Suomessa vuoden aikana (marraskuuhun 2023 mennessä) noin 1 500 hengellä ja toimialoista eniten majoitus- ja ravitsemussektorin töissä, logistiikassa sekä rakennusteollisuudessa. Työttömyysprosentti on noin prosenttiyksikön pienempi verrattuna koko maan tilanteeseen. Rakentamisen laskusuhdanne seuraa muun Suomen laskukehitystä hivenen viipeellä.

Työvoiman saatavuus on kuitenkin pysyvä haaste pitkällä aikavälillä. Työvoiman maakunnallista tarvetta koskeva [tarkennettu selvitys](#) koskien vuosia 2024–2029 valmistui syksyllä 2023. Lähes kaikilla aloilla (pl. ripeän kasvun uudehkot alat) eläkepoistuma on vahvempi tekijä työvoimatarpeen määrittäjänä kuin uusien työpaikkojen syntyminen. Selvityksen mukaan noin 7000 uutta työpaikkaa syntyy vuoteen 2029 mennessä. Vuositasolla työvoimatarve Varsinais-Suomessa on poistuma ja uudet työpaikat huomioiden ja kaikki alat yhteen laskien noin 6 500 henkilöä per vuosi 2029 mennessä. Eryteisesti rakennus- ja kiinteistöalan, teknologiateollisuuden, varhaiskasvatuksen ja SOTE-alojen ammattilaisia sekä tekoälyosaajia ja vihreän siirtymän ja systeemisen kestävyuden kehittämisen osaajia tarvitaan. Osaavan työvoiman saatavuuteen ja kehittämiseen kohdistuu myös tarpeita kasvavien lääke- ja ICT-alojen osalta. Myös matkailualan ammattilaisia tarvittaneen jatkossa oletettua enemmän alan kasvupotentiaalien valossa.

Osaaminen ja koulutus

Varsinais-Suomi on yksi harvoista kasvumaakunnista ja monessa suhteessa osaamisen keskusalueita Suomessa. Maakunnassa nähdään, että koulutuksen *rahoitus- ja koulutuspaikkaratkaisuisissa* tulee huomioida kasvumaakuntien näkökulma entistä vahvemmin maamme kansainvälisen kilpailukyvyyn varmistamiseksi. Esimerkiksi käynnissä oleva korkeakoulujen rahoitusmalliuudistus tulee viedä suunnitellusti loppuun ja huolehtia siitä, että korkeakoulujen lisäaloituspaikka- ja strategiarahoituksissa painotetaan veturimaakuntien toimijoita. Näin varmistetaan muuttuvassa yhteiskunnassa kestävä kasvun mahdollisuudet. Koulutustasomittari 2022 ilmaisee Varsinais-Suomen olevan maan viiden koulutetuimman alueen joukossa ja korkeakoulutettujen väestöosuus on maakunnassa maan kolmanneksi korkein. Turkulaisten korkeakoulujen vetovoima on ollut viime aikoina erinomaisella tasolla esimerkiksi vuosien 2022 ja 2023 yhteishakumäärien perusteella. *Sekä korkea-asteella että erityisesti II asteella keskeinen tavoite on lisäksi vahvistaa ei vain koulutuksen vetovoimaa vaan myös pitovoimaa eli kasvattaa koulutusten läpäisyastetta.*

Maakunnan hyvinvoinnin keskiössä on alueen teknologiateollisuuden kilpailukyky ja osaaminen. Maakunnan kaksikielinen korkeakoulutus keskittyy Turkuun Turun yliopiston ja Åbo Akademin johdolla. Tekniikan alan koulutuksen ja tutkimuksen vahvasti kehittyvä ja laajeneva ekosysteemi nähdään alueella elintärkeänä maakunnan veto- ja pitovoiman vahvistamisessa. Turun yliopiston teknillisen tiedekunnan vahva kehittyminen yhdessä esimerkiksi Teknologiakampus Turun myötä ovat olennainen kapasiteettilisäys yhdessä muiden alojen koulutuspaikkalisäysten kanssa. Uusimpana osoituksena teknillisten alojen alueellisesta yhteistyöstä on tekoälykeskuksen perustaminen. Lisäksi sosiaali- ja terveysalan Terveyskampus Turku ja myös Kulttuurikampus Turku (mm. ristiinopiskeluperiaate) ovat keskeisessä roolissa maakunnan osaamisvarantojen kokoamisessa.

Maakunnassa on vahva ja kattava II asteen ammatillisen koulutuksen verkosto. Ammatillisen koulutuksen arkea sävyttävät opiskelija-ainekseen liittyvät kasvavat ja moninaiset tuen tarpeet, ohjauspalveluiden kehittämistarpeet ja jatkuvan oppimisen toimintamallin vahvistaminen mm. koulutuspolkujen edelleen kehittämiseksi. Lisäksi keskiössä ovat mm. tarpeet kehittää työllistymistä edistäviä valmennus- ja koulutuspalveluja ja esimerkiksi TE2024 -uudistukseen aiheuttamiin haasteisiin vastaaminen. Ammatillisen koulutuksen vetovoima ja vaikuttavuus sekä koulutuspaikkojen määrät ovat maakunnassa pääosin hyvällä tasolla.

Niin ammatillisen kuin korkeakoulutasoisen koulutuksenkin puolella korostuvat jatkuva työelämäyhteistyön ja ns. osaamisperusteisen koulutuksen pohjalle rakentuva malli ja sen kehittäminen. Tällöin joustavat opintopolut koulutusasteelta toiselle ja tutkinnonosien suorittaminen sekä aikuisväestön osaamisen päivittäminen korostuvat aiempaa enemmän. Työelämän kannalta relevanteille lyhytkoulutuksille ja osaavalle ulkomaalaiselle työvoimalle sekä muille joustaville ratkaisuille on iso tarve. Opiskelijoiden monikansallistuminen on myös tärkeä näkökohta työelämän rekryointitarpeita ajatellen. Ikäluokkien pieneneminen ja maahanmuuttajien toimiminen ainoana kasvuryhmänä edellyttää työelämältä muutoksia rekryointivaatimusten ja kulttuurisen sopeutumisen osalta (monikulttuurisuusosaaminen). Turun alueen kasvava maahanmuuttajaväestö edellyttää niin ikään koulutuspalvelujen vahvistamista. Keskeistä on myös luoda toimivat olosuhteet kansainvälisten osaajien jäämiselle maakuntaan.

Varsinais-Suomessa on vuonna 2023 käynnistynyt myös jatkuvan oppimisen mittava ekosysteemyö laajana alueellisena yhteistyöhankkeena. Työ on käynnistynyt visio- ja strategiatyön muodossa, jonka lopullisena päätavoitteena on maakunnan osaamistason nostaminen ja elinvoiman kasvattaminen.

6. Osallisuus ja hyvinvointi

Hyvinvoiva ja terve väestö on yksi alueellisen kilpailukyyn perustekijöistä. Kestävällä tavalla kilpailukykyinen alue myös tukee väestön terveyttä ja hyvinvointia. Vastaavasti se, kuinka paljon alueen voimavaroista kuluu väestön terveyttä korjaaviin kustannuksiin vaikuttaa siihen, kuinka paljon voimavaroja on käytettävissä kilpailukyyn vahvistamiseen ja esimerkiksi uusien yritysten syntyymiseen. Väestön terveyden ja hyvinvoinnin merkitys aluekehitykselle on merkittävä.

Varsinais-Suomen haasteena hyvinvoinnin osalta on heterogeeninen kuntakenttä, ja siitä heijastuvat erilaiset hyvinvointi- ja terveyshaasteet väestörakenteen näkökulmasta, toisin sanoen alueellinen erilaistuminen keskenään ja sisäisesti. Toisaalta Varsinais-Suomessa kuntakentän tukena on aktiivinen sosiaali- ja terveysalan sekä hyvinvoinnin järjestökenttä, joka tuottaa merkittäviä palveluja ihmisten sosiaalisen pääoman ja hyvinvoinnin tueksi.

Varsinais-Suomessa osallisuus ja erityisesti kumppanuus on merkittävä osa aluekehittämistä ja koko maakuntastrategiatyön ydin. Voimassa olevan maakuntastrategian mukaisesti Varsinais-Suomi haluaa olla jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava ja yhteisöllinen maakunta. Maakunnan kehittämistä tehdään avoimesti viestien ja eri väestöryhmien osallisuutta tietoisesti ja mahdollisimman laajasti tukien. Maakuntaohjelmatasolla työssä painottuvat toimenpiteet, joilla halutaan ehkäistä syrjäytymistä, rakentaa tehokasta kotouttamistoimintaa, rakentaa osallisuuden toimintamalleja ja korostaa väestön monikielisyyden vahvuuksia. Lisäksi halutaan tukea mahdollisuutta jatkuvaan oppimiseen, työelämään pääsyä, kulttuurin saavutettavuutta, ulkoilumahdollisuuksia sekä ympäristön monipuolisten hyvinvointivaikutusten ottamista vahvemmin osaksi asukkaiden elämää. Varsinais-Suomen hyvinvointialue Varhan kokoaman Varsinais-Suomen alueellisen hyvinvointisuunnitelman 2023–20251 mukaan terveydenedistämisen aktiivisuus Varsinais-Suomessa on usealla osa-alueella hyvällä tasolla koko maan tasoon verrattuna, joskin parannettavaakin löytyy.

Osallisuuden kokemus on keskeinen osa hyvinvointia. Sen on todettu olevan yhteydessä terveyteen, toiminta- ja työkykyyn, mielenterveyshäiriöihin ja elämänlaatuun. Edistämällä osallisuutta vähennämme ihmisten välistä eriarvoisuutta, köyhyyttä, syrjäytymistä ja syrjintää.

¹ <https://www.varha.fi/fi/tietoa-varhasta/hyvinvoinnin-terveyden-ja-turvallisuuden-edistaminen/hyte-johtaminen/hyvinvointisuunnitelma-ja-kertomus>

Varsinaissuomalaiset ovat aktiivisia järjestö- ja yhdistystoimijoita, ja maakunnassa onkin noin 9000 rekisteröityä yhdistystä. Vuotta 2020 koskevien tutkimusten mukaan Varsinais-Suomessa aktiivisesti järjestötoimintaan tai vastaavaan osallistuvien määrä, eli 24,4 % työikäisten (20–64-vuotiaiden) joukossa, oli hiukan koko maan keskiarvoa (23,5 %) korkeampi. Ikäihmisten (eli 75 vuotta täyttäneiden) joukossa ero oli selkeämpi, sillä järjestötoiminnassa mukana on 26,3 % (koko maa 23,9 %). Vuonna 2022 tehdyn tutkimuksen mukaan sekä työikäisten että ikäihmisten joukossa yksinäisyyttä kokevien määrä on kuitenkin kasvanut. Huolestuttavaa on myös nuorten kokemus yksinäisyydestä. Vuoden 2021 selvitysten mukaan Varsinais-Suomessa lukion ensimmäisten vuosien opiskelijoista 16,5 % tunsivat itsensä yksinäiseksi ja ammatillisen oppilaitoksen ensimmäisten vuosien opiskelijoista 16,7 %. Työikäisistä (20–64-vuotiaista) yksinäisyyttä kokevien määrä on kasvanut, ja vuonna 2022 se oli jo 12,9 %. Kaikissa luvuissa Varsinais-Suomen tilanne on hiukan maan keskiarvoa parempi.

Yhteyttä ja osallisuutta koitetaan rakentaa Varsinais-Suomessa muun muassa maakunnan yhteistyöryhmän järjestöjaostossa, joka tuo kansalaisjärjestötoiminnan yhä tiiviimmin osaksi aluekehitystyötä ja keskusteluun maakunnan kehittämisen painopisteistä. Järjestöjaostossa ovat edustettuina mm. vammaiset ja pitkäaikaissairaat, mielenterveys- ja päihdejärjestöt, eläkeläiset, nuoret ja opiskelijat. Maakunnassa toimii myös aktiivinen eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta. Varsinais-Suomen liitto on järjestänyt Varsinais-Suomen vaikuttajakoulua jo vuodesta 2016 saakka. Koulutus on rohkaissut nuoria osallistumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja hakeutumaan vaikuttamistehtäviin. Monikielisyyttä ja maakunnan kielellisiä palveluja kehittää yleisellä tasolla muun muassa Varsinais-Suomen kielellisten palveluiden toimikunta. Varsinais-Suomessa väestöstä vajaat noin 85 % puhuu äidinkielenään suomea ja 6 % ruotsia (2022). Muita tärkeitä kieliä ovat mm. venäjä, viro ja arabia.

Hyvinvoinnin osalta varsinaissuomalaisista hiukan koko maan keskiarvoa suurempi joukko kokee elämänlaatunsa hyväksi (vuonna 2022: 51,7 %, koko maa 51 %). Ikääntyneissä määrä on kuitenkin matalampi: 47,6 %. Tätä vastoin sairastavuusindeksi on Varsinais-Suomessa laskenut useana vuonna ja oli 95 vuonna 2019 eli alle maan keskiarvon (100). Vertailtaessa lähimpiin hyvinvointialueisiin ainoastaan Länsi-Uusimaan sairastavuusindeksi on alhaisempi eli 81. Sairastavuusindeksissä on kuitenkin Varsinais-Suomen alueella selkeitä eroja kuntien välillä, ja paineet riittävien palvelujen tuottamisesta maakunnassa ovat kovia.

Maakuntaohjelmassakin esiin nostettu laaja ymmärrys hyvinvoinnista ja toimenpiteet sen tukemiseksi ovat tarpeen, sillä terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvien osuus on kasvanut Varsinais-Suomen hyvinvointialueella kaikissa ikäryhmissä. Parempaa suuntaa yritetään tukea lisäämällä kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kehittämisessä (Varsinais-Suomen liikuntastrategia valmistuu vuonna 2024) sekä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten ja terveellisten elintapojen ottamisella entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.

Vuosien 2020–2022 koronapandemia toi sellaisia negatiivisia muutoksia osallisuuteen ja väestön hyvinvointiin, joihin oli ollut vaikea varautua. Pandemian vaikutuksia on edelleen nähtävissä. Lasten ja nuorten ahdistuneisuus ja masennusoireet ovat Varsinais-Suomessa lisääntyneet.